

KRISTALLENS SCHACKKLUBB 90 ÅR 2021

Uno Karlsson och Claes-Göran Westerberg

Den 17 december 2021 firade Kristallens schackklubb, något sent p.g.a. pandemin, sitt 90-årsjubileum i Stockholms Schackförbunds lokaler på Ringvägen.

Mycket av klubbens historia finns att läsa om i hedersmedlemmen Stig Lindholms "Kluriga minnen", som gavs ut till klubbens 80-årsjubileum 2011. Boken skildrar klubben och många av dess medlemmar under 80 år och den finns fortfarande att köpa via vår kassör.

Kristallen är en breddklubb, som alltid har prioriterat trivsel och juniorverksamhet i stället för elitsatsning. Säsongen 2021/22 hade klubben 151 medlemmar, varav 88 var juniorer. Verksamheten bedrivs på torsdagar och fredagar i Garbosalen, Katarina Södra skola.

Vi tycker, att det kan vara på sin plats att i "Schackkultur" ge en kortare version av klubbens historia och då särskilt de första åren.

Klubbens bildande

I ett café på Åsögatan 163 brukade ungdomar samlas på lördagarna i väntan på kvällens nöjesliv. En halv fika kostade 15 öre och ett bröd 5 öre. Där fanns det också några schackspel. Innan alla hade samlats spelade några schack. Ungdomarna var mer eller mindre nybörjare, men de började spela matcher mot varandra. De blev snart uppslukade av spelet och glömde bort tiden till förtret för andra, som hade bråttom ut till något dansställe eller biograf.

I september 1930 beslöt sig elva av dem att bilda en schackklubb. De elva första medlemmarna är klubbens stiftare.

Julius "Julle" Forsman (1909-1963) frågade vice värdinnan fru Loström, om de fick låna samlingslokalen på Borgmästargatan 13 på torsdagar.

Fru Loström var mycket tillmötesgående och de fick betala en subventionerad lokalhyra på 3 kr per kväll. Hon behövde hjälp med att ta hand om de manliga ungdomarna, som stod och hängde i förstugorna på kvällarna. Vad flickorna gjorde förtäljer inte historien. Det skulle dröja 40 år tills någon flicka sätter pojkarna på plats vid schackbrädet i klubblokalen. Villkoret för upplåtelsen gällde ungdomarna i kvarteret, men klubben fick senare tillstånd till att 1/3 fick vara utomstående.

Den 1 januari 1931 bildades formellt klubben, som efter en del diskussioner fick namnet Kristallens schackklubb. Enligt stadgarna hade klubben till uppgift att utöva och befrämja schackspelet samt verka för ett gott kamratskap. Medlemsavgiften blev 50 öre per månad med en inträdesavgift på 1 kr.

Kvarteret Kristallen på söder ligger mellan Bondegatan, Klippgatan, Skånegatan och Borgmästargatan. Husen var på 1930-talet några av alla s.k. barnrikehus. Lägenheterna hyrdes ut till familjer med låga inkomster och många barn. Husen hade byggts av Stockholm stad efter en donation av Magna Sunnerdahl. Charles Kassman har skrivit en bok om kvarteret "Leva i Kristallen - ett barnrikekvarter på Söder".

Verksamheten

Kristallens verksamhet inleddes med interna klubbtävlingar. Efter något år började klubben också spela matcher mot andra klubbar. Det var vänskapsmatcher som spelades mot kvarnen Tre Kronor, Arbetareföreningen, Essinge SK m.fl.

Anton Segerhäll (1907-1973) var en stark spelare och blev klubbmästare sju gånger. Han tog initiativet till att klubben skulle anslutas

till Stockholms Schackförbund. Inledningsvis kämpade Anton i motvind, då förbundsavgifterna skulle innebära höjd medlemsavgift, men säsongen 1936/37 gjorde klubben debut i Lag-DM i div. 4.

Sex av klubbens stiftare 1946. Från vänster: Julius Forsman, Sven Dahlström, Oscar Linder, Gustaf Linder, Herbert Westerholm och Gösta Westerholm Foto: Kristallens bildarkiv

Under 30-talet var det stor arbetslöshet. För att hjälpa de arbetslösa med medlemsavgiften bildade klubben en reservfond.

Efter arbetslösheten på 30-talet kom andra världskriget (1939-1945). Alla inkallelser innebar att deltagandet i klubbverksamheten minskade rejält. Periodvis förde klubben en tynande tillvaro. Klubben försökte i alla fall delta i Lag-DM och i Söderserien. Söderserien pågick under

åren 1941-1974 och var endast öppen för klubbar på Söder. Några utbyten utvecklades sedan till pokalmatcher mot bl.a. Roslagens Schackförbund. Pokalmatcherna mot Roslagens Schackförbund spelades mellan åren 1960-1985.

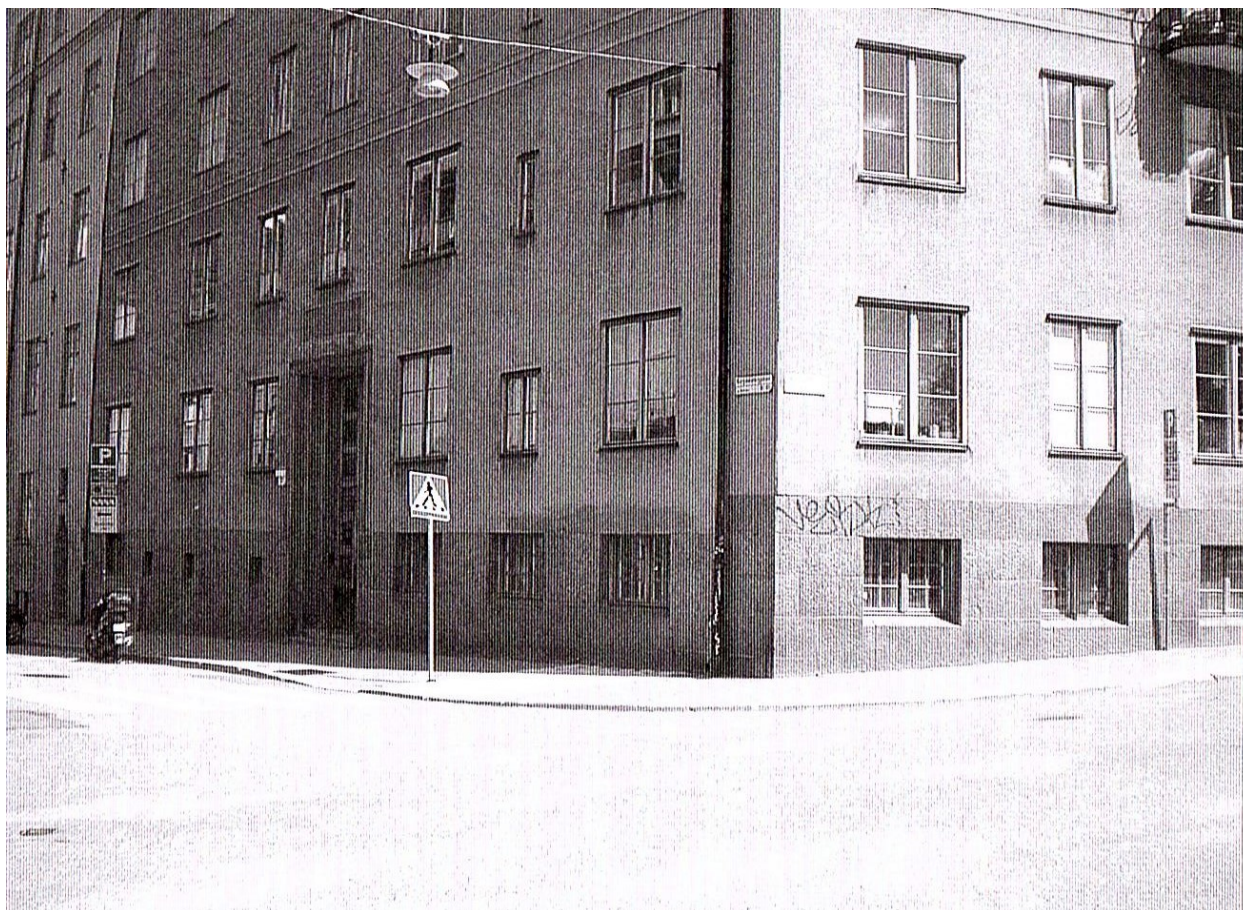
Kristallen-Wasa 2011 med Ferdinand Hellers och Tom Wedberg i förgrunden Foto: Kristallens bildarkiv

I anslutning till klubbens 80-årsjubileum 2011 spelades en match på 50 bord mot Wasa SK. Kristallen hade Ferdinand Hellers inlånad på första bordet mot Wasas Tom Wedberg. Wasamatchen kom att bli en tradition och matchutbytet har fortsatt varje år fram till pandemin.

Klubblokalen Borgmästargatan 13 m.fl.

Samlingslokalen en halv trappa ned blev klubbens fasta adress till 1985 med ett kortare avbrott 1976, då den inte var tillgänglig. Lokalen hade en lite murrig inredning med rejäla bruna bord och stolar. Fördelen var att klubben kunde ha sitt prisskåp i lokalen samt därutöver också

en "skrubb" för förvaring av bräden och pjäser m.m. Det var först vid återflytten 1977, som inredningen hade bytts ut.

Borgmästargatan 13 Foto: Kristallens bildarkiv

Julle Forsmans lägenhet på övre planet (vinden) fick efter hans död under flera år disponeras som klubbens "kontor".

Intill samlingslokalen fanns en gymnastiksal, som klubben kunde få låna vid behov. Dit kunde de livligare juniorerna "förvisas" för fotboll med tennisboll. I hörnet Skånegatan/Borgmästargatan låg ett litet kök. Här härskade kaffekokaren. Under många år var det Gösta Westerholm. Hit kunde medlemmarna gå och prata utan att störa spelarna och även spela en blixtpåse om det skulle passa sig. Ofta passade det sig inte och då fick det bli i kapprummet utanför spellokalen.

En flitig blixtspelare var Sam Lindevall (1912-1990). Han kommenterade spelet hela tiden och använde sig av 25-30 standardfraser t.ex. "Aspelöv och lindelöv och skogen full av nötter", "Varför gör du så där, när du kan spela schack", "Prata inte för det gör jag själv" och den klassiska "Så fort en klåpare ser en schack så tar han den".

Det röktes friskt under spelkvällarna. Stefan Brandt (1955-) beskriver i "Kluriga minnen" miljön en torsdagskväll i början på 70-talet.

"Förutom att seniorer inte ville förlora mot juniorer, la de ut rök- och dimridåer i vartenda parti. Ventilationen var obefintlig och rökning under partierna allmänt förekommande. Detta toppat med i den närmast kedjerökande Hubert Johansson (Chesterfield utan filter), Sam Lindevall (Lucky Strike utan filter) och Göran Fant (stora feta cigarrer) gjorde sikten minst sagt dålig och skillnaden mellan aktiv och passiv rökning minimal. Hade inte Stikkan hållit koll på resultaten och statistiken hade ingen vetat vem som vann. Man stank rök efter varje parti och mamma anklagade mig för att smygröka."

Rökförbudet under spelkvällarna ställde sedan till förtret för några men blev en lättnad för de flesta.

Sedan Borgmästargatan slutligen lämnades 1985 har klubben utöver ett par tillfälliga lokaler haft spelokal i Kristinehovs Malmgård Högalid 1985-1989, Drakenbergssalen vid Hornstull 1989-1999, Fasta paviljongen på Långholmen 2000-2005 och sedan hösten 2008 nuvarande lokal.

Sam Lindevall

Foto: Kristallens bildarkiv

Ekonomi

Klubbens ekonomi var under många år ansträngd. Klubbavgifter och kaffekassan var de viktigaste inkomstkällorna. På 30-talet anordnades även dansaftnar. Biljettpriset var 75 öre och då ingick kaffe med dopp. Läget var så akut 1936 att klubben måste belåna sin obligation för att rädda ekonomi. En bridgesektion startades 1948 med tanken att den skulle bidra till klubbkassan. Så blev det också, men 1950 lämnade sektionen klubben.

Ett annat sätt var lotterier. Leif Gunnarsson (1943-) berättar i "Kluriga minnen", att han vid flera tillfällen hittade "Inköp av ljusstake" i gammal bokföring. Det visade sig, att de populära ljusstakarna var av glas och för att de skulle bli funktionsdugliga som ljusstake måste de lyckliga vinnarna först skruva av en kapsyl och därefter tömma innehållet. Ett annat sätt var paketauktionen på julavslutningen.

Julavslutningarna utvecklades sig till en tradition med kaffe, pepparkakor, tårta och glögg. Glöggen smakade ovanligt bra och stämningen i lokalen steg. Just det, den var spetsad. Därtill Stickans frågesport med ja och nej frågor. Alla stod upp och efter fel svar blev det att sätta sig igen tills bara en var kvar. Efter sedvanlig prisutdelning blev det paketauktion, där den spetsade glöggen gjorde sin insats för att öka klubbens inkomster.

Det var först under Leif Gunnarssons långa kassörsperiod 1981-2005, som klubbens ekonomi säkrades genom försäljning av bingoletter. Intäkterna placerades i fonder, som än idag utgör en ekonomisk trygghet för klubben.

Lagmatcher

Kristallen vann div. 4 i Lag-DM debutåret 1936/37 och säsongen 1944/45 blev det uppflyttning till div. 1. Gästspelet blev kortvarigt. Säsongen

1961/62 blev en stor framgång för klubben, då klubben vann en sex ronders turnering för 15-manna lag, som inte räknades som DM. Detta år hade förbundet ingen egen lokal.

Allhelgonahelgen 4-5 november 1967 debuterade Kristallen i Allsvenskan div. 3. Vi var arrangörer och matcherna spelades på 10 bord. Vi vann alla matcher mot SK Enskede-Pjäsen, Roslagens SF och Visby SK.

Klubben vann 1970/71 i det gamla seriesystemet allsvenskan div. 3 en andra gång och säsongen 1972/73 vann klubben div. 2 norra och nästa säsong var vi 3:a i div. 1 norra. Det lär vara klubbens bästa resultat i Allsvenskan. I nuvarande seriesystem har klubben spelat i Superettan sedan 2017. Säsongen 2022/23 blir det tyvärr spel i div. 1. I Lag-DM har klubben under senare år frekvent varit representerat med lag i de olika divisionerna.

Kristallen hade under början av 2000-talet ett starkt damlag. Klubben deltog i flera internationella turneringar såsom i Europacupen för klubblag i september 2003 i Rethymnon på Kreta. Det var första gången

Från vänster: Emilia Horn, Viktoria Johansson, Petra Ornstein, Borislava Borisova, Eva Jireton och lagledaren Björn Gambäck under Europacupen för klubblag i Cesme 2004 Foto: Kristallens bildarkiv

ett nordiskt lag deltog i damernas Europacup för klubbtag. Klubben deltog även i Europacupen för klubbtag i september 2004 i turkiska Cesme utanför Izmir.

I augusti 2003 arrangerade Kristallen dessutom nordiska mästerskapet för damer på Djurgården med 18 deltagare. Den första historiska damallsvenskan 2004 arrangerades av Kristallen, som deltog med två lag med placeringarna 2:a och 4:a.

Schackföreläsningar

Det började med att Gideon Ståhlberg höll en teorilektion 1932. På senare år har denna verksamhet blivit mer regelbunden. Schackföreläsningar har anordnats i klubblokalen med både interna och externa föreläsare. Under pandemin blev föreläsningarna digitala.

Gideon Ståhlberg ger en teorilektion 1932. Foto: Kristallens bildarkiv

Simultanmatcher

Klubben har under åren arrangerat simultanmatcher mot kända mästare. Det började redan 1932, då Gideon Ståhlberg under våravslutningen gästade klubben.

Salo Flohr kom på besök i oktober 1959 och i januari 1964 spelade exvärldsmästaren Vasilij Smyslov.

Ordförande Hubert Johansson (1917-1991) överlämnar vår klubbnyckel till världsmästarinnan innan matchen börjar. Foto: Kristallens bildarkiv

Världsmästarinnan Nona Gaprindashvili gästade oss i januari 1968. Vid elvatiden bjöd den 13-årige Lennart Johanson remis, blev nekad, men han gjorde tydligen rätt drag och fick sin remis.

Den ungerska stormästaren Istvan Bilek vann förkrossande i januari 1971. Han återkom ett par gånger till under 70-talet. Då var han lite snällare.

Ulf Andersson gav en simultan i december 1981. Det blev en maratonföreställning, som slutade först vid tvåtiden på natten.

Under senare år har bl.a. Axel Ornstein, Ferdinand Hellers och Tom Wedberg givit simultan.

Öppna tävlingar

Med anledning av klubbens 35-årsjubileum anordnades under påskhelgen 1966 sanktionerade turneringar i klass I och II samt en juniorklass.

Hösten 1966 inbjöd klubben till "100-manna blixten" i dagarna tre. Blixteliten i Stockholm ställde nästan mangrant upp. Kristallen har på senare år åter anordnat öppna blyttävlingar under höst och vår.

Under jul och nyår 1968/69 blev det åter dags för sanktionerade turneringar i klubblokalen. Dessutom inbjöds det till en elitklass med sex deltagare, som vanns av Bengt Hörberg.

Under påsken 1976 arrangerad klubben en internationell damturnering med tio deltagare i den tillfälliga lokalen "Trossen" på Kungsholmen. Halva startfältet bestod av inbjudna utländska spelare och resten av de bästa svenska damerna. Tatjana Fomina Sovjet vann på 7,5 poäng. Därefter placerade sig Jolanta Dahlin Sverige på 6 poäng. Våra egna deltagare Ulla Bohmgren (1953-) och Susanne Olzon, numera Susanna Berg-Laachiri (1958-) tog 4,5 respektive 3,5 poäng.

Klubben har sedan 1990-talet anordnat sanktionerade klass I och klass II turneringar och vissa år även klass III och IV, den senaste 2017/18.

Ungdomsverksamhet

Fru Hellner, vicevärd för Sunnerdahlska stiftelsen, föreslog att klubben skulle starta en ungdomsavdelning 1943. Det gjordes också, men verksamheten lades ner 1947 p.g.a. bristande intresse.

Julius Forsman och Lasse Nilsson (1929-2013) började åter med ung-

domsverksamhet 1957 med spel i Sofia folkskola och i ABF-lokalen i Årsta.

På 60-talet drev den entusiastiske eldsjälén Lasse Nilsson verksamheten i klubblokalen. Det kom fram ett gäng duktiga juniorer, som firade fina framgångar nationellt. De vann JDM för lag fem år i rad åren 1966/67 till 1970/71.

Juniorerna gjorde 1968 en resa till Leningrad med löfte att få spela två matcher mot jämnåriga juniorer. Väl framme meddelade värdarna att juniorerna var på ferier. Det blev i alla fall två matcher mot äldre "juniorer". Resultatet blev 3-27.

I slutet av 1968 sköljde 68-vågen in över ungdomsavdelningen. Detta resulterade i "22 december-deklarationen" för demokratisk kamp för medlemmarnas ökade inflytande. Den deklARATIONEN kunde säkert de flesta av seniorerna också ställa sig bakom. En av ledarna var Robert Danielsson (1949-). Han blev sedan en av landets främsta schackpedagoger.

Ungdomsledarna med Robert Danielsson i spetsen begärde 1971 större frihet att organisera och sköta ungdomsverksamheten. Detta godtog styrelsen. Det enda kravet var att budgeten skulle godkännas av styrelsen, som hade huvudansvaret för ekonomin.

Under 70-talet togs flera initiativ till att stärka banden mellan seniorer och juniorer. De yngre deltog allt mer i klubbens lagmatcher och klubbmästerskap. Det spelades också matcher mellan seniorer och juniorer inte bara i schack utan också i fotboll.

I början av 70-talet kom Susanne Olzon till klubben. Hon visade tidigt stort intresse och vann flick-SM i Bollnäs 1973. Ulla Bohmgren, Borislava Borisova (1951-), Victoria Johansson (1974-) och Emilia Horn (1980-) m.fl. följde efter.

Ungdomsverksamheten i klubben tryggades under slutet av 1970-talet och framöver av Mats Aronsson (1962-). Arne Wirén (1906-2002) engagerade sig också i ungdomsverksamheten och blev 1979 utnämnd

till "juniorfarsa". Deras mantel har föredömligt axlats av Jens Petersson (1966-), Per Ove Hesselborn (1944-), Olov Hamilton (1982-) och övriga juniorledare. Under deras ledarskap har klubbens juniorer firat stora framgångar både i lag och individuellt.

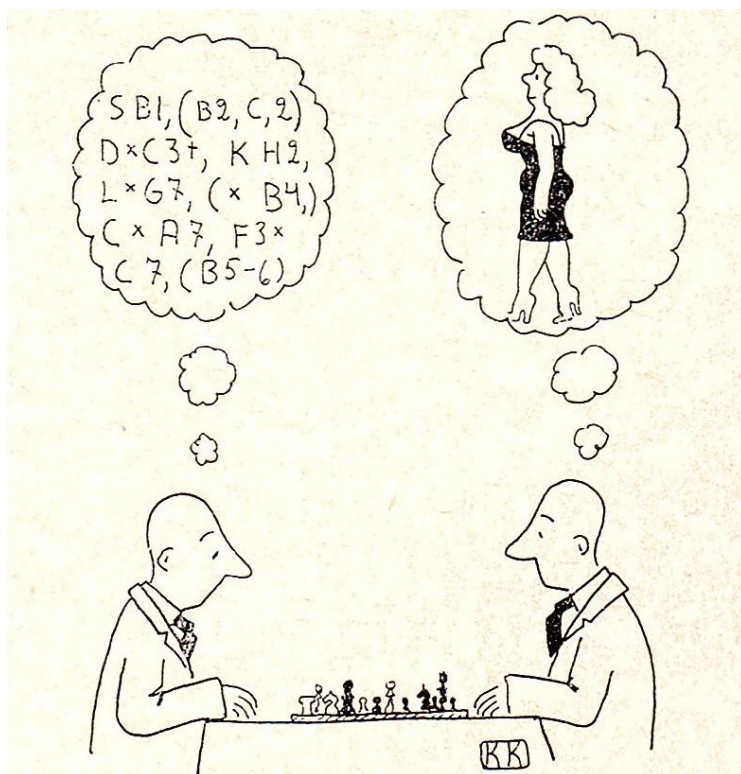
Kristallen har även på senare år arrangerat öppna juniortävlingar som Stockholms JGP och Tjejträffen för yngre flickor.

Klubbtidningen "Kristallaren"

Klubbtidningen "Kristallaren" t.o.m. 1997 finns tillgänglig på klubbens hemsida och tidningarna innehåller mycket information om verksamheten. Efter en försiktig start med olika jubileumsskrifter tog utgivningen fart på 60-talet under redaktörerna Ola Andersson (1932-2011) och Stig Lindholm.

Under 70-talet gjorde Thore Callander (1908-1990) och Leif Gunnarsson en stor insats och på 80- och 90-talet ansvarade i första hand Mats Bergsten (1950-) och Anders Dromberg (1960-) för tidningen.

Klubbtidningen är idag ersatt av hemsidan <http://www.kristallen.org>.

Teckning av Ola "KK" Andersson

Några äldre profiler att minnas

Kristallen har alltid varit en breddklubb med många eldsjälar för klubbens överlevnad, men har också haft många duktiga spelare.

En av eldsjälarna var Gösta Westerholm (1907-2000). För att hedra honom inbjöd klubben 1997 till en seniorturnering i snabbschack "Göstas 90-årsturnering". Efter hans död blev det "Göstas minnesturnering", som alltjämt timar i november.

En annan var Julle Forsman, som blev utnämnd till hedersordförande 1954 efter att ha haft flera tunga uppdrag i klubben under många år.

En ung Stig "Stickan" Lindholm (1929-2020) blev medlem 1944. Han hade under åren många tunga uppdrag för klubben, men den viktigaste insatsen var nog som klubbens statistiker. Detta gäller särskilt statistiken över klubbens lagmatcher. I arkivet finns alla laguppställningar under större delen av klubbens verksamhetstid. Det har även instiftats ett särskilt pris, Stickanpriset. Detta pris utdelas till den som bidragit till att föreviga klubbens historia.

Eric Arnlind (1922-1998) kom till Stockholm 1942 för militärtjänstgöring och studier. Han blev Stockholmsmästare 1944. Eric flyttade hem till Brunflo 1945 men återkom till klubben 1957 och spelade sedan på toppbordet till i början på 70-talet. Han var en etablerad landslagsspelare och blev även stormästare i korrespondensschack.

*Stig Lindholm 90 år
Foto: Kristallens bildarkiv*

Eric Arnlind delade segern i SM-gruppen i Avesta 1961 med Erik Lundin. Kristallen fick förtroendet att arrangera sarspelet i klubblokalen i november samma år. Eric vann det första partiet, men tyvärr förlorade han med 1,5 - 2,5.

Erik Lundin och Eric Arnlind i klubblokalen under sarspelsmatchen 1961. Foto: Kristallens bildarkiv

Hugo Björk (1909-1975) blev medlem 1943. Klubbmedlemmen Rolf Eriksson (1912-1975) var på repmanad i Boden 1943 och fick tillstånd att spela simultan mot 15 "offer" bland mannarna. Bland dessa fanns Lundamästaren Hugo Björk. Han var mycket språkkunnig och hans tjänster togs snabbt i anspråk först som sekreterare i klubben 1946-1954 och sedan i Stockholms Schackförbund. Under Folke Rogards tid som president i FIDE var Hugo generalsekreterare under åren 1950-1967. Han hade en stor arbetskapacitet och såg också till att ta vara på tiden.

Stickan Lindholm såg en gång till sin förvåning Hugo komma cyklande till klubblokalen med en öppen bok på styrstängan.

Julle Forsman uppvaktar Hugo Björk på 50-årsdagen.

Foto: Kristallens bildarkiv

På 40-talet blev också Olle Svensson (1917-2005) medlem. Han kom från Vaddö i Roslagen. Olle var lugn och försynt, men vid brädet en fruktad motståndare och han blev klubbmästare tio gånger. Olle blev också Stockholmsmästare 1970.

Klubben hade förmånen att ha Axel Ornstein (1952-) på bord 1 några år på 70-talet. Under denna tid vann han också sina första SM.

Olle Svensson vid NM i Esbjerg 1983 Foto: Uno Karlsson

Axel Ornstein Foto: Lars O A Hedlund/Sveriges schackförbund